

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 8 - nr. 1 - november 2015

Editoriaal

Het archeologisch onderzoek van deze zomer, bleek een vaststaande getuigenis van het middeleeuws kerkhof van de Sint-Laurentiusparochie uit de 14e eeuw.

L. Filliaert herinnert ons aan een gemiste kans voor een geschiedschrijving van de hand van Roeland Vande Castele. Filliaert leest voor ons een reportage van de viering in Nieuwpoort in 1905.

Nog vóór de oorlogsramp in 1914 te Nieuwpoort toesloeg met de IJzerslag, grepen er een paar betekenisvolle gebeurtenissen plaats. Twee Britse officieren kenden nog goed hun geschiedenis ... en twee Belgische soldaten waren het slachtoffer van een paar nerveuze officieren !

Zelfs bij het begin van de oorlogswEEK voor Nieuwpoort in 1940, herinnerde men zich in Berlijn iets uit de geschiedenis van Nieuwpoort.

In Jagsal (D) ontdekte men een spoor van een onfortuinlijke Nieuwpoortenaar uit het leger van Napoleon.

J. Ghijs zocht naar de oorsprong van de familie Reybrouck te Nieuwpoort en Honoré Boydens had reeds vroeger verbanden gelegd met de naam Reunbrouck en Reunbroeck.

Jawel, er bestaan nog steeds misverstanden en verwarringen over begrippen en naamgevingen te Nieuwpoort. Wij willen de beroepsgidsen en gelegenheidsjournalisten van dienst zijn.

Wij verheugen ons tevens om een paar verhelderende boeken, waarin Nieuwpoort centraal staat.

G. Demerre

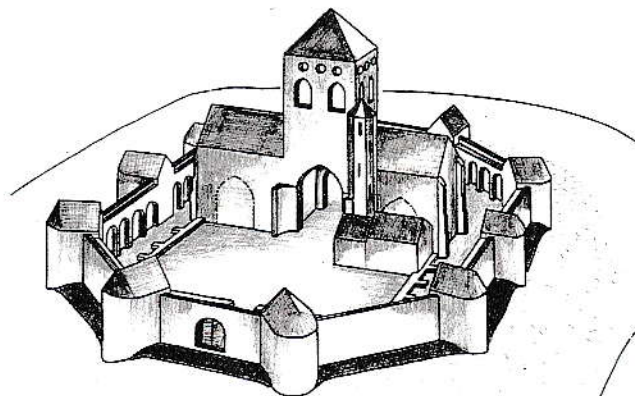
Geschiedenis

MIDDELEEUWS KERKHOF

Het is in Nieuwpoort ongekend dat er zo'n groot-scheepse opgravingen zijn gebeurd, door een professionele ploeg, gedurende een rustige zomer, ten oosten van de Duvetorre-ruïne. De resultaten zijn lang nog niet ten volle bestudeerd, maar archeoloog Ruben Willaert liet ons reeds weten dat er zo'n 500 graven zijn gedetecteerd en zelfs een achttal grafmonumenten met bakstenen.

Het is alvast een bevestiging van het kerkhof van de Sint-Laurentiusparochie, ten oosten van de stad, waarbij de kerk uit 1281 zou dateren en ten dele verwoest werd in 1383.

Het bewaarde archief van Nieuwpoort van ná 1383 leert ons dat vanaf 1387 de ruïne van de kerk met toren de basis ging vormen voor een kasteel.

(naar J. Termote)

In 1987 werkte archeoloog Johan Termote in de directe omgeving van die Duvetorre-ruïne en detecteerde zo'n 88 menselijke geraamten. Hij slaagde er ook in grote delen van de fundamenten van het

kasteel op te sporen alsook de ringmuur errond met typische torens zoals in de Bourgondische tijd gebruikelijk was.

Dit bracht hem tot een "reconstructie" hoe dat kasteel er wellicht heeft uitgezien.

Met een octrooi uit 1387 van de Bourgondische hertog en graaf van Vlaanderen, Filips de Stoute, werd gestart tot de ombouw van de kerkruïne tot een versterkt kasteel met ringgracht, alsook een versterkte muur omheen de stad Nieuwpoort.

"Nous Jehans Sires de Ghisteles et de Harnes, et Colartz de le Clite Seigneur de Commines faisons savoir a tous, que par la vertu dune comission de nre tres chier et redoubte seigneur mons. de Bourgogne Comte de Flandre ... etc."

Ze mochten van de burgers van de stad een "taille" innen voor een zekere tijd om de versterking op te trekken. Er moesten poorten komen en een muur met een omtrek van 510 roeden [1958 m] met een gracht van minstens 10 roeden van 14 voet [38 m] breed.

"Et aussy un ou il auera un pont en planke levit fremant et levant vers le chastiel. Dont li chastellain ou celuy qui en auera la garde auera les clefz pour venir en le ville ..."

Dat bleef zo, wat wij nog kunnen zien op de kaart van Deventer uit 1570, terwijl op het plan van Sanderus uit 1637 de ringgracht en de valbrug van het kasteel reeds gedempt en afgebroken waren.

Daarvoor moest bewoning aan de rand van de stad wijken alsook het kerkhof van de Sint-Laureinskerk. De archeologen hebben sporen gevonden van deze vroegste bewoning aan de oostkant.

Uit de rekeningen van de stad blijkt bovendien dat er een massa (!!) zerkstenen zijn getransporteerd vanaf dat kerkhof, om te dienen als fundament en vloer van een nieuw aangelegde sluis .

"Simon waelkin ende zinen ghesellen vanden zarken te ladene als zy uten Castele gevoerd waren ... Louws den nicke ende Clays zwaen van sleepene de areken van dachter porte van den Castele toten stegher portkine ..."

"Item Piet vors. van xxij voeder zarcsticken van den kerkhove ter sluus te voerne int fundament te legghene ..."

Tussen 1411 en 1414 kon men zo tellen dat er minstens 70 wagenladingen met zerken werden

afgevoerd. Men was een sluis aan het bouwen, ten noordwesten van de kaai, om het water in de vestinggracht op peil te houden. Deze sluis lag juist buiten de Stegerpoort [met trappen] aan de versterkingstoren de Gapaart. Later werd deze sluis genoemd : Kattesas.

De Willem de Rooiaan maakt nu een bocht omheen de ruïne van de Duvetorre, maar snijdt in feite de voormalige kerk af van het kerkhof erom heen.

Bij de aanleg van de riolen op die *boulevard* in 1934 ontdekte men op 1,95m diepte grafkelders met bakstenen gemetst op ongeveer 13,50m van de toren. Ze waren binnenin wit geschilderd en er stonden kruisen met rode verf op geschilderd. Het waren kelders van 2,25m bij 0,52m en een gewelf van 0,55m hoog. K.R. Berquin was daar getuige van. Hij liet een tekening achter in het archief.

Uit de oude kadaster beschrijving van 1313/1314 leren wij daarbij, dat in de omgeving van de St. Laurentiuskerk "*de presbitie van Sint Laurens, de papen van Sint Laurens, Sinte Laurens brueghe en 't kerckhof van Sinte Laurens*" beschreven werden, zonder dat er daarvoor "cijns" moest worden betaald aan de "Heer" .

(K. Loppens 1939,1957)

G. Demerre

Cultuur

Cultuur in Nieuwpoort

De 75ste verjaardag van de uitroeping van de onafhankelijkheid van België - 22 en 23 juli 1905

Op 30 mei 2015 stelde Peter Vandenabeele, achterkleinzoon van scheepsbouwer Emiel Vandenabeele, zijn boek 'Frontstad in de Grote oorlog' voor. Inleider van dienst, Guido Demerre – voorzitter van de Vrienden van het Patrimonium -, loodste het boek en de schrijver binnen in die ruime, rijke en veelal ongekende galerij van Nieuwpoortse geschiedschrijvers die in honderden boeken en talloze manuscripten grote en kleine geschiedenissen van onze stad hebben opgeschreven. Hun werk siert onze bibliotheek. Hun namen staan ordeloos vermeld, gerangschikt van periode tot periode. Sommige namen klinken ons vertrouwd in de oren. Velen zijn echter reeds verdwenen onder het genadeloze stof van de vergetelheid. Toch blijven we hun werk lezen, nakijken en toetsen aan de inzichten van de eenentwintigste eeuw. Van Jaco-

bus Marchant tot Cornelius de Sceppere, van Mathias Reynoudt tot Pauwel Heinderycx, van Amand Meyne tot Camille Wybo, van Jacques Kesteloot tot Karel Loppens, van Edward Vlietynck tot Jan-Baptist Rybens, van Fred Germonprez tot Karel Roman Berquin, van Robert Thys tot René Dumon, van.... Een tot de verbeelding sprekend spoor van zwarte inkt, neergepend in dat grote boek van 'De Nieuwpoortse Geschiedenis'. Eeuwenlang werden de kleinste feiten, de meest markante gebeurtenissen en de beladen kronieken van onze stad neergepend, bestudeerd en gepubliceerd. Woord na woord, zin na zin vormen het levendige historische kapstokken om het verleden ook in ons heden een plaats te geven. Een verdiende plaats, een blijvende plaats.

110 jaar terug – we schrijven 1905 - mocht drukker Louis Lammen uit de Hoogstraat een doos met boeken afleveren in de Havenstraat bij Roeland Van de Castele. Het huisje verborg een schat aan boeken, kranten en documentatie. De toen zestigjarige Van de Castele had een uitvoerige studie bij elkaar geschreven van de grote feestelijkheden die in Nieuwpoort waren gehouden naar aanleiding van de 75ste verjaardag van de onafhankelijkheid van België. Zijn *'Gedenkboek van de Feesten welke te Nieuwpoort werden gevierd, ter Gelegenheid van de 75ste Verjaring van de Uitroeping van België's Onafhankelijkheid'* was een uitermate gedetailleerde kroniek geworden van een hoogstaande culturele hoogdag.

Kroniek

Roeland Van de Castele, geboren in Nieuwpoort op 15 februari 1845, was na een voorspoedige onderwijsloopbaan – na zijn studies aan de Normalschool van Nijvel – in Nieuwpoort nog steeds lid van *'Het Besturend Bureau der Middelbare Scholen van Nieuwpoort'*. Zijn ietwat protserige verschijning - *'fijntjes uitgedoscht, deftig, in zichzelf gekeerd, bewust van zijn kunnen en zijn waarde..., ... een geruit en gestriep broekje, witte ondervest, blinkende schoenen, een grijs viltje op, met den gouden neusknipper die de helft van zijn wezen wegdook...'* (*) -, en zijn karakteristieke optredens bezorgden hem tot ver buiten de Nieuwpoortse grenzen een rotsvaste reputatie. Toen ook hij in de novemberdagen van 1914 als één van de laatste bewoners de stad Nieuwpoort moest verlaten, had hij twee bundels gedichten, 3 bundels Fabelen en zedelijke gedichten, een 'Handboek van Opvoedkunde en onderrichtsleer', 3 delen 'Studiën op de Paedagogie' en tal van gelegenhedswerk gepubliceerd. Overal in het Vlaamse land dook hij, wellicht op gepaste en ongepaste wijze, op bij onthullingen van monumen-

ten, begrafenissen van grote Vlaamse voormannen, letterkundige congressen in binnen- en buitenland en plechtige inhuldigingen van standbeelden. Hij declameerde zijn ellenlange verzen aan de feesttafels of stond fier als een gieter te spreken aan de sokkel van een pas onthuld monument. Hij liet zich steeds omschrijven als *'vertegenwoordiger van de Stad Nieuwpoort'*. We kunnen hem wellicht dan ook onze eerste officiële culturele ambassadeur noemen.

Programma

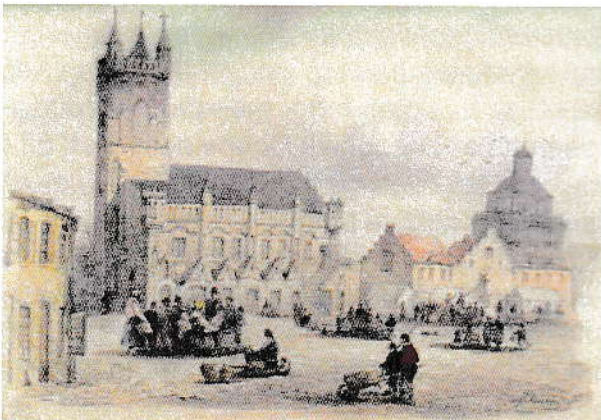
De stad Nieuwpoort stuurde op 14 juli 1905 een plechtig schrijven aan de Nieuwpoortse bevolking om hen warm te maken voor de komende feestelijkheden van zondag 23 juli. *'Wij steunen op de rechtscapenheid der Nieuwpoortenaars en wij maken een warm beroep op hunnen gehechtheid aan het Vaderland'*, zo besloten burgemeester Willem de Roo en secretaris Theophiel Dobbelaere het officiële schrijven. Het bijgevoegde programma liet alvast niets aan het toeval over. Het stadsbestuur en de vele verenigingen hadden alles uit de kast gehaald om een ijzersterk programma samen te stellen dat gerust de concurrentie mocht aangaan met de grote Belgische steden waar ook feestprogramma's de prille onafhankelijkheid van het vaderland moesten illustreren.

Beiaardier Karel Dedeystere mocht de feestelijkheden reeds op gang trekken op zaterdag 22 juli. Na het beiaardconcert werd de stadsreus, 'schoon opgesmukt', overgebracht van het stadhuis (toen in de Langestraat!) naar het marktplein, waar de muziekmaatschappijen, met o.a. Koorzangmaatschappij *'Willen is Kunnen'* en de *'Fanfare van het Davidsfonds'*, een concert zouden geven waarop alle Nieuwpoortenaren werden uitgenodigd.

De inrichters hadden op zondag 23 juli het zwaartepunt gelegd van de feesten. Heel vroeg in de morgen hoorde men in de straten van de stad reeds het timmerwerk van de inwoners die de huizen en

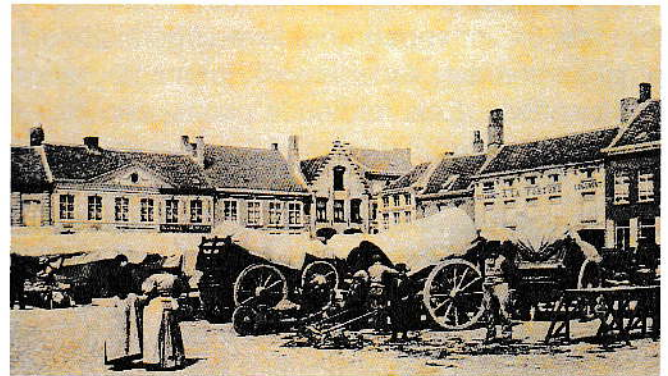
de straten versierden. Roeland Van de Castele was reeds vroeg uit de veren om heel nauwgezet alle opschriften te noteren, toch wenste hij zich te verontschuldigen, *'indien we een kleinigheid te weinig aangehaald hebben; want, in het volksgewemel alles nauwkeurig aantekenen of onthouden is een niet gemakkelijke taak.'* Straat na straat, huis per huis, bewoner per bewoner passeert in het boek de revue. De vaderlandslievende opschriften, de grote vlaggen en de geestdrift van de bevolking werden breed uitgesmeerd en liet het verslag baden in een enthousiaste woordenvloed van patriotistische gevoelens. Goed 16 (!) bladzijden lang noteerde Van de Castele wie zijn huis versierde, met wat het huis was versierd, hoeveel lantaarntjes er hingen, of het een kleine of grote vlag was, of er sfeervolle verlichting was... een prachtig tijdsdocument om zich een beeld te schetsen van de geestdrift van de Nieuwpoortse bevolking anno 1905!

Van 5 tot 6 uur 's morgens werd de bevolking alvast gewekt door de klanken van de grote klok uit de beiaardtoren. Daarop volgde reeds een eerste beiaardconcert *'waardoor de vroolijkheid, de geluksaandoening van het grootste gedeelte der inwoners van Nieupoort wordt opgewekt'*. Een wat cynische opmerking van de verslaggever die het blijkbaar maar matig op prijs kon stellen, dat er hier en daar toch plaatsen waren waar inwoners geen inspanningen deden om aan het feestgevoel deel te nemen.

In het voorportaal van het stadhuis werden om 7 u in aanwezigheid van burgervader de Roo en de leden van het Bureel van Weldadigheid 'koekebroden' uitgedeeld aan de 'arme vrouwen en mannen' van de stad. Na de toespraak van voorzitter Emiel Vandenabeele volgde de naamafroeping van de 216 gezinnen die op de lijst van het Bureel van Weldadigheid voorkwamen. Hun geduld werd bekroond met 'een groot en goed koekebrood'. Nog 17 andere behoeftigen ontvingen hetzelfde geschenk. Terzelfdertijd kwamen de leden van het Bestuur der Godshuizen, in aanwezigheid van de ouderlingen en de wezen, samen in de feestzaal

van de Hospice. Voorzitter Huyghebaert hield er een vurige feestrede. Het wachten werd beloond met 'tassen met goede chocolade gevuld en welsmakende koekeboterhammen'. Tussendoor kwamen het weesmeisje Leonie Dobbelaere en de ouderling Pieter Depauw de aanwezigen vergasten op enkele gelegenheidsverzen. Verzen die uit de pen kwamen van Roeland Van de Castele zelf! Na de toespraken waren 'sommige bestuursleden tot tranen bewogen'. Zuster-Overste Dominika hield de regie strak in de hand.

Op de middag werd een feestmaal opgediend, 'een ware kermistafel van welgestelde burgers'. Op de spijkskaart: *'Uitmuntende soep, gekookt ossenvleesch met erwten en wortels, kalfsvleesch met nieuwe aardappelen, taarten en wijn en koffij'*. De verslaggever meldde tenslotte dat men voor het avondmaal ... de overschotten opat van de middag!

Scholen

Ook de Nieuwpoortse scholen lieten deze gebeurtenis niet onopgemerkt voorbij gaan. Om praktische redenen werden de toespraken voor de Nieuwpoortse schoolplichtigen verspreid over de zaterdag en de zondag. In de school van de Arme Klaren voerden zuster Agnes en zuster Francisca het woord. In de Gemeenteschool voor meisjes sprak mevrouw Deman-Claereboudt de leerlingen toe. Nog voor de start van de stoet gaven ook R. Vandewalle en mevrouw Vantomme respectievelijk voor de gemeenteschool voor jongens en de Staats Middelbare meisjesschool een boodschap van vaderlandsliefde mee. De leerlingen van het St.-Bernarduscollege luisterden naar de woorden van onderpastoor Cyriel Delaere, die principaal Iserbyt verving. Delaere deed een vurige oproep naar de leerlingen die straks allen deel zullen uitmaken van de feeststoet: *'Gaaf en geeft uwe vaderlandsche gevoelens lucht door geestdriftige kreten en gloedvolle vaderlandsche zangen en betreedt steeds het gloriepad uwer roemrijke voorvaders'*. De verslaggever van dienst wees er op dat alle hierboven vermelde redevoeringen in het *Vlaamsch* werden gehouden. De heer Louis

Deseck, bestuurder van de Staats Middelbare Jongensschool startte daarentegen wel in het Frans – voor de meestgevorderde leerlingen – en vervolgde tenslotte in het Vlaams voor de leerlingen van de voorbereidende afdelingen. In de feestzalen van alle scholen weerklonken na de toespraken overal geestdriftige kreten en galmde het Belgische volkslied uit de jeugdige kelen. Samen met de onderwijzers en de bestuurders trokken alle leerlingen op zondagmorgen op naar het stadhuis waar ze zich in hun beste kledij klaarmaakten om op te stappen in de stoet.

Alle officiële genodigden, het bestuur van de stad, de vele notabelen en bestuurders van de verschillende maatschappijen mochten de stoet op gang trekken. Van de Oostendestraat trok men via de Vestenstraat, de Ieperstraat, de Langestraat, de Markt en de Kerkstraat naar de kerk. De samenstelling van de stoet vertelde het verhaal van een stad in feeststemming, een bont gekleurde menigte opstappend achter het idee van een diep gekoesterde vaderlandsliefde.

Stoet

De pen van Roeland Van de Castele moest waarschijnlijk ettelijke keren aangescherpt worden om alle deelnemende maatschappijen op papier vast te leggen:

Achtereenvolgens stapten in de stoet: de Onthoudersbond, het St.-Vincentiusgenootschap, de St.-Bernardsgilde, de Boerenbond St.-Isidorus, Voorzienig voert verre, de Spaarkas de Voorzienigheid, de Landbouwvereniging Nieupoort, de Katholieke Wacht, de Peerdenverzekering 'Help u zelf – zoo help u God', de Lijfrentgilde St.-Jan, het Davidsfonds, de Katholieke Grondwettelijke vrijheden, de oud-leerlingen van het College, het Volksbelang, de Ruitersclub, de Landbouwmeisjes, de Reus, de Fanfare van het Davidsfonds, de Koorzangmaatschappij 'Willen is Kunnen', de Ware Vrienden (bolders), de Vereenigde Lijnvisschers, de Bakkersclub, de Duivenliefhebbers, de Kaartersmaatschappij, de jonge Bolders, de Rokersmaatschappij, het Zeewezen (de loodsen van Nieupoort), de Staats-Middelbare-Jongensschool, de Staats-Middelbare-Meisjesschool, de Gemeenteschool voor jongens, de Gemeenteschool voor meisjes, het Hof van Albrecht en Isabella, de Vrije School der Arme Claren, de Weezen van het Weezengesticht, de Groepen met Visschers, de School van het Klooster 'La Sainte Union des Sacrés Coeurs', het St.-Bernarduscollege (lagere- en middelbare afdelingen), de Fanfare van den Katholieken Burgerskring van Middelkerke, de Burgersgilde en de Gendarmerie.

Enkele groepen hadden moeite noch tijd gespaard om in mooi opgesmukte praalwagens aan het defilé deel te nemen, kinderen zwaaiden met vlaggetjes en hier en daar werden spandoeken megedragen om het thema van de dag te benadrukken. Een plotse regenbui, net voor het binnenkomen in de kerk, zorgde er spijtig genoeg voor dat allen 'druipnat' in de kerk een plaatsje moesten zoeken!

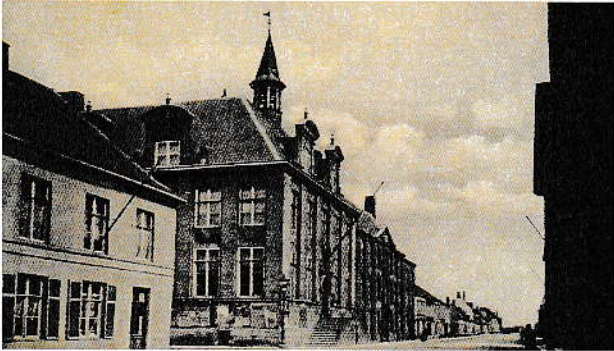
Kerkdienst

Het feestelijke Te Deum in de kerk maakte een verpletterende indruk op alle aanwezigen. Terwijl het buiten slagregende en de storm de kerkdeuren liet ratelen zongen jong en oud uit volle borst het plechtige 'Te Deum Laudamus'. Na deze plechtigheid moest de stoet zich opnieuw op gang trekken in de Nieuwpoortse straten maar het vreselijke stormweer verhinderde dit programmapunt. Noodgedwongen verzamelde de menigte zich nu in de Stadshalle waar de officiële feestvergadering werd georganiseerd. Op de met de nationale kleuren versierde tribune mocht schepen Pattyn als eerste het woord nemen. Zijn gloedvolle spreekbeurt werd verschillende malen door applaus onderbroken. Burgemeester Willem de Roo plaatste een kort dankwoordje en leidde nu Roeland Van de Castele in die voor deze gelegenheid een gedicht had geschreven. De dichter betrad de tribune en na enkele momenten van stilte begon de declamatie van zijn 'dichterlijke bespiegeling'. Onder de titel '*Het vijf-en-zeventigjarig Bestaan van 't onafhankelijke België'*' declameerde de rederijker een deel van zijn 958 verzen. Het ware voor de lokale en nationale historici een hele kluit om waarheden en dichterlijke vrijheden te onderscheiden in deze golf van verzen, voorzien van tal van weetjes over het bewind ten tijde van Leopold I en zijn opvolger Leopold II. Burgemeester de Roo dankte de dichter en tevens alle maatschappijen die hadden deelgenomen aan de feeststoet. Alle aanwezigen brachten hierbij een toast uit op de gezondheid van de koning en het vaderland. Toen de aanwezigen de Stadshalle verlieten zagen ze wat de storm had aangericht. Overal lagen versieringen uit elkaar gereten in en hier en daar waren tricolore vaandels in tweeën gescheurd. Een ware apocalyps voor de vaderlandse harten!

Feestbanket

De notabelen van de stad vergaderden nu in het stadhuis waar een feestbanket werd aangeboden. In de oude zaal van het vredegerecht werd een

stemmige feestzaal ingericht. Wel 38 genodigden namen plaats aan drie heel mooi versierde feesttafels. Na een kort tafelgebed door pastoor Buschaert werden de hongerige magen niet langer op de proef gesteld.

De spijkskaart vermeldde o.a.: *'Lentesoep, zalm met Hollandsche saus en nieuwe aardappelen, ossenhart ten allen moeze, kalfskop met schildpadsaus, Brusselsche kiekens met salade, Praalgebak, ananas en druiven en koffij'*. Alle gerechten waren met heel veel zorg bereid door hotelier M. Braet. Na de gebruikelijke heildronken werd het telegram gericht aan de koning voorgelezen. De *'Geheimschrijver des Konings'* antwoordde met een vriendelijk dankwoord. Om half vier werd het feestbanket afgesloten.

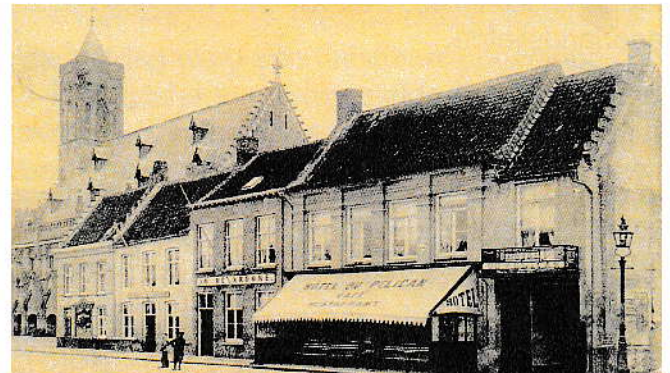
Het noodweer bleef de inrichters roet in het eten gooien. De geplande *'vaderlandsche betooging'* op het marktplein moest noodgedwongen na wat improvisatie plaats grijpen in de stadshalle. Een grote menigte vergastte burgemeester de Roo op een staande ovatie. Een gelegenheidskoor van kinderen van alle Nieuwpoortse scholen liet onder de muzikale begeleiding van de Fanfare van het Davidsfonds de vaderlandse liederen weergalmen onder het eeuwenoude dakgebinte. Schepen Pattyn maakte van de gelegenheid gebruik om in zijn dankwoord de aangekondigde stoet te verplaatsen naar maandag 24 juli. Na dit feestelijke gedeelte in de Stadshalle stapten alle kinderen op naar hun respectievelijke schoolgebouwen waar in mooi versierde feestzalen een aangepast programma met aangepaste spijzen werd verdergezet. In alle scholen werden heildronken uitgesproken en mochten de leerlingen, tussen honderden vlaggetjes en andere versierselen, aanschuiven aan een tafel waar koeken en limonade de hoofdrol opeisten.

In de stadshalle werd nog een concert gegeven door de Fanfare van het Davidsfonds en door de Katholieke Burgerskring van Middelkerke. Na de feestklanken – buiten was het wat opgeklaard – stapten allen door de Nieuwpoortse straten waar de feestverlichting nu de sfeer bepaalde. Om 21 uur mocht een fakkeltocht in aanwezigheid van bo-

venvermelde muziekmaatschappijen de feestelijke hoogdag afsluiten.

's Anderendaags

De volgende dag – maandag 24 juli – kon de uitgestelde feeststoet dan toch nog door de straten oprukken. Hier en daar waren de versieringen en opschriften aan de huizen hersteld. De burgerlijke overheid wachtte de stoet op bij de kiosk op het marktplein. De reus voerde een korte feestdans uit en maakte dan plaats voor de vele maatschappijen die met vaandels, opschriften, wagens en schilden de markt in een fel kleurpalet veranderden. De leerlingen van de verschillende scholen en de obligatoire muziekkorpsen vervulde het plaatje. Als extraatje werden bloemblaadjes en papiersnippers kwistig rondgestrooid en deed de Reus nog een vrolijk dansje voor de huizen van de burgemeester en de schepenen.

Diezelfde avond was er een buitengewone gemeenteraad waar in aanwezigheid van talloze bestuurders de herinneringsmedailles voor de voorbije feesten werden uitgereikt. Burgemeester de Roo bedankte de Nieuwpoortse bevolking voor de grootse wijze waarop deze feestelijkheden waren verlopen. Om het geheel definitief af te sluiten waren ook deze maandagavond de huizen en officiële gebouwen feeriek verlicht.

Verslaggever Roeland Van de Castele had enkele drukke weken achter de rug. Tientallen families, tientallen maatschappijen, hadden beroep gedaan op zijn talenten om opschriften, feestwensen en toespraken te schrijven. Zijn pennenvruchten hadden de toon gezet, hadden de feesten in een klare lijn getrokken en brachten karakter aan de feestende stad. Hij moet bijzonder trots geweest zijn toen hij tot slot in het herdenkingsboekje schreef: *'... mogen we verzekeren, dat, in gansch de 19e eeuw, er nooit zo'n prachtige stoet en zoo'n prachtige verlichting in Nieuwpoort is gezien is geweest'*.

Epiloog

Het herdenkingsboekje, geschreven door Roeland Van de Castele, is vandaag een curiosum. Een Nieuwpoortse kroniekje waar geschiedenis, folklore en cultuur een mythisch verbond sluiten. Wellicht bleven de feesten nog jaren in het geheugen gegrift van de Nieuwpoortse bevolking. Toen de eerste Duitse bommen op het IJzerstadje vielen bleef Roeland Van de Castele koppig in zijn stad wonen. Ook in deze turbulente dagen liep hij straat in straat uit en maakte aantekeningen over de doodstrijd van zijn stad. Hij was één van de laatste inwoners die door de Franse soldaten uit zijn huis werd gedwongen. Zijn notities moest hij achterlaten. Een kroniekschrijver van toen beschreef hoe hij de stad uitvluchtte met enkel een portret van de koning onder zijn arm (**). De oorlog stuurde hem in ballingschap naar Frankrijk waar hij in het dorpje Chantonay, in de Vendée, een eenzaam onderkomen vond in de rue Nationale nr. 47. Spaarzaam werden de contacten met zijn Nieuwpoortse vrienden. De sierlijk geschreven brieven verraadden de eeuwige liefde voor zijn stad en zijn bewoners. De laatste rederijker van Nieuwpoort stierf in 1918 godverlaten in Chantonay. Het is ons niet bekend in welke omstandigheden dit gebeurde en of hij op het kerkhof van zijn ballingsoord werd begraven. Na zijn dood werd zijn gedachtenis even in herinnering gebracht. Op een zitting van de Nieuwpoortse Gemeenteraad van 11 mei 1923, werden twee agendapunten besteed aan een 'legaat van Roeland Van de Castele': 1/8 deel van zijn eigendom werd aan de Kerkfabriek geschonken voor het herstel van de kerk en 1/8 deel van zijn eigendommen werd aan de stad Nieuwpoort nagelaten. Ook zijn verzameling boeken en kranten werden 'uit dankbaarheid om in zijn jonkheid zijn studies te voltrekken' aan het archief van de stad geschonken.

Vandaag is de figuur van Roeland Van de Castele een heel kleine voetnoot geworden in onze Nieuwpoortse geschiedenis. Zijn werk werd al helemaal onder het stof van de geschiedenis begraven. Kunnen we deze figuur postuum in eer herstellen? Een straatnaam? Kunnen we iemand delegeren om in de nabije toekomst in het verre Chantonay een bloemenkrans neer te leggen op het graf van deze Nieuwpoortse cultuurdrager? Plaatsen we deze figuur in 2018, 100 jaar na zijn overlijden, op de culturele agenda? Het zou een mooi gebaar zijn, een laat eresaluut.

*Juul Filliaert 'Van zijn Hand'

**Juul Filliaert 'De dood van Nieupoort'

Wereldoorlog I

EEN BRITS VERZOEK ...

Uit het verslag dat sluismeester Gerard Dingens, heeft opgemaakt eind 1919 voor hoofdingenieur Bourgoignie, in opdracht van minister Joris Helleputte (1852-1925).

"Op Zaterdag 10 October (1914), kwamen 2 Engelsche Opperofficieren, per auto ons bezoeken en vroegen ons in het geheim en alleen te spreken. Natuurlijk werd onmiddellijk aan dit verzoek voldaan. Alleen zijnde, toonden zij ons de "Carte de l'Etat Major" en vroegen of er mogelijkheid bestond, het terrein, gelegen tusschen de vaart van Plasschendale, de Oostendschevaart en de duinen onder water te zetten."

Die Engelse officieren hadden zich in hun opleiding blijkbaar uitvoerig ingelicht met o.m. de "Mémoires du Maréchal de Berwick" uitgegeven in 1778.

"... il (le duc de Vendôme) envoya à Nieupoort pour fire lâcher les eaux lesquelles crûrent à un tel point que les bords de la digue qui la de l'Effingue (Lef-fingue) depuis Steenbrug jusqu'à Ostende furent inondés" p. 70-71 (2 oktober 1707)

"En arrivant ici j'ai appris de M. le comte de la Motte, que les ennemis étaient entrés par le pont de Lef-fingue, dans le Camerlinback (Camerlinck ambacht) pour charges à Ostende leurs charettes, par que nous voyons que l'inondations ordonnée à Nieupoort n'a pas eu l'effet que l'ons espérait." p. 457 (25 september 1708)

Die de Berwick, was maarschalk geworden in 1706 en Fransman genaturaliseerd, al was hij zoon van James II en Arabella Churchill, zuster van de grote Marlborough. Nieuwpoort was toen bezet door Fransen en Frankrijk werd toen zwaar betwist door de troepen van Marlborough.

Het ging toen soms met militairen, zoals met ster-voetballers nu, ze zochten hun kans bij de meest biedende en die met de beste vooruitzichten van het ogenblik ...

Welnu, sluismeester Dingens beantwoordde hun

vraag zeer omstandig met volgende argumenten:

1° Men beschikt slechts over den déversoir van Vladsloo Ambacht (Nieuw bedelf) met zijne 3 openingen van 2m50 ieder; veel te weinig om zulk eene groote oppervlakte land te overstroomen, tenzij men toevlucht zou nemen tot het doorgraven van den rechten oeverdijk der Passchendalevaart en water liet binnenstromen door het Gravensas.

2° Het grootste deel der wegen en landen tusschen Nieuport en Oostende, liggen merkkelijk hooger dan de hoogste getijen.

3° De duinen langs de zeekust, die van aan Westende tot aan de haven van Nieuport tamelijk breed zijn, kunnen in geen geval overstroomd worden.

4° Om gelijk welke overstrooming aan die zijde te kunnen verrichten, moest men meester blijven der vaart Brugge-Oostende, want er behoeft rekening te werden gehouden, dat er slechts gedurende een goede paar uren per getij, te Nieuport kon water gegeven worden, terwijl men te Oostende gedurende 9 tot 10 uren tijd had, dit water in zee te lossen.

Dan vroeg men ons of het land, zuidelijk de Passchendalevaart gelegen niet onder water kon gezet werden. Wij antwoordden bevestigend maar... dat dit een werk zou geweest zijn van zeer langen duur en dan nog onder voorwaarde, dat men meester bleef van de Oostendsche vaart, dewijl men ten andere het zeewater te Nieuport, door het Gravensas binnen gelaten, door het sas te Plasschendale kon lossen.

Tot hier de rol van de échte sluismeester Dingens in Nieuwpoort, die door een te consequente militaire logica, als burger vanaf 19 oktober 1914 genegeerd werd en zijn aanwezigheid in het gedrang kwam.

Misschien verloren de Belgische verantwoordelijken en opdrachtgevers op die manier 10 kostbare dagen en ongeveer evenveel duizenden manschappen !?

(H. Boydens las voor ons uit de Mémoires van 1778 ; W. Lelièvre leende het Verslag van Dingens uit 1919)

G. Demerre

DRAMATISCH INCIDENT NIEUWPOORT

Naar dr. Jacques Maes, em. advocaat-generaal, *Het Belgisch Militair Gerecht tijdens de Eerste Wereldoorlog*, 1944.

Vaststelling & proces

De Krijgsraad van de 2de legerdivisie sprak in 1914 slechts één doodvonnis uit dat voltrokken werd. Het betrof twee soldaten : de wolwerker Louis (Henri) Devos op 6 september 1914 in Brussel geboren en wonende te Hoboken, en de hulpsmid Alfons (Piet)er) Gielen, op 7 november 1887 op het Limburgse Gutshoven geboren. Beiden behoorden tot het 6e linieregiment. De eerst sprak Frans, de tweede Nederlands.

Volgens de gegevens van het dossier maakten Louis Devos en Alfons Gielen deel uit van een ploeg van acht man, die onder leiding van een sergeant, tussen de kelders van leegstaande huizen te Nieuwpoort een verbinding moesten kappen om in geval van terugtocht die zo veilig mogelijk te kunnen laten verlopen. Devos en Gielen waren op 16 september (sic) 1914 gans de dag met dat werk bezig geweest, terwijl de zes anderen beurtelings de wacht hielden.

[De documenten van het dossier zijn blijkbaar verkeerd gedateerd, de feiten deden zich voor in oktober 1914 !]

De volgende morgen besloten zij om in de stad eten te zoeken. Zonder aan de anderen iets te zeggen, trokken zij ter plaatse burgerkledij aan, lieten zij hun geweer achter en begonnen zij hun zoektocht. Rond de avond keerden zij terug naar het huis waar de sergeant zich nog steeds bevond. De sergeant liet ze door de rijkswacht ondervragen. Devos en Gielen verklaarden dat zij niets anders hadden moeten doen dan gaten kappen van het ene huis naar het andere en dat zij wel een dag rust verdiend hadden.

Krijgsauditeur Gielen (geen familie van soldaat Gielen) nam over de zaak contact op met luitenant-generaal Dossin, die op zijn voorstel inging om de twee soldaten naar hun eenheid door te sturen en ze te vervolgen "lorsque les circonstances le permettront selon les résultats de l'enquête". (18 oktober ?)

Auditeur Gielen vermeldde dat in de nota aan de commandant Léopold Lefevre van het 6de Linieregiment (die net 10 dagen was aangesteld) en hij verzocht deze ook de sergeant, die de ploeg had geleid te laten ondervragen.

Zo verstond de commandant de zaak niet. Hij richtte onmiddellijk een brief (per koerier ?) aan de divisiecommandant [Generaal Dossin had net zijn hoofdkwartier in Wulpen vanaf 15 oktober] waarin hij de beslissing getroffen door de krijgsauditeur als "*préjudiciable au plus haut point à la discipline qu'on ne saurait assez maintenir ... au moment de la crise actuelle*" en verder "*j'ai déjà avisé le régiment de la suite qui y serait réservée*".

En wat deed auditeur Gielen ? Hij ging door de

knieën en vroeg om 's anderendaags, 19 oktober 1914, de Krijgsraad bijeen te roepen, die, op zijn vordering, beide soldaten tot de doodstraf veroordeelde.

Motivering

Volgens de artikels 276 en 277 van het *Wetboek van Rechtspleging voor de Landmaght* (sic) van 1814 waren vonnissen van de Krijgsraden te velde uitvoerbaar van zodra de commanderende officier zijn 'fiat executie' had verleend. Er bestond geen mogelijkheid om hoger beroep aan te tekenen. Ten gevolge van het besluit van 16 november 1832 had de koning (toen Leopold I) – via artikels 4 en 5 van het besluit – bovendien impliciet verzaakt om in alle gevallen de uitoefening van zijn genaderecht toe te passen, een beslissing die in feite tégen de grondwet indruiste. Artikel 4 van het besluit bepaalde dat het genadeverzoek slechts schorsend gevolg zou hebben in zoverre de meerderheid van de leden van de Krijgsraad een gunstige behandeling van het verzoek steunde.

Artikel 5 schreef voor dat – indien er geen schorsing was – het vonnis moest voltrokken worden van zodra het 'fiat executie' was verleend door de commanderende officier.

Voltrekking

Onmiddellijk na de uitspraak, waar de Oostendse advocaat Formanoir de verdediging had opgenomen, dienden Devos en Gielen een genadeverzoek in. De Krijgsraad had echter met meerderheid van stemmen beslist dat er geen gevolg moest worden aan gegeven. Het werd dus niet voorgelegd bij de koning.

Luitenant-generaal Dossin verleende nog diezelfde dag, 19 oktober 1914, zijn 'fiat exécution'. Hij voegde daarbij, dat daarvan kennis moest gegeven worden aan de troepen "à trois appels successifs". Geen van beide veroordeelden had een strafregister. Gielen was vader van drie kinderen.

Bij de herberg & hoeve, "De Meyboom" tussen Nieuwpoort-Stad en Nieuwpoort-Bad, ter hoogte van de Louisweg werd dit vonnis voltrokken, in aanwezigheid van manschappen van zijn regiment.

Epiloog

Het onderzoek van de auditeur Gielen was in principe nietig. Hij had zich bij de ondervraging van de verdachten niet laten bijstaan door twee officieren-commissarissen, terwijl die afwezigheid nergens werd gerechtvaardigd.

Uit de nietigheid van deze ondervraging, volgt juridisch de nietigheid van het vonnis.

Ook beschreven door S. Debaeke in "De dood met de kogel" 2008, ISBN 9789055081486

Doodsprentje

Alphons Josephz Gielen geboren 07-11-1887 te Gutscoven. Gehuwd op 14-09-1910 te Groot-Spauwen met Cornelia Chrisiaans Cuenen en gesneuveld op het veld van eer te Nieuwpoort-Bains den 19 oktober 1914. Behoorde tot het 26e regiment voetvolk.

Het duidelijkste bewijs dat er verwarring is ontstaan in de oorlogsadministratie : de weduwe werd zelfs nooit op de hoogte gebracht van de omstandigheden en op de oorlogsmonument werd A. Gielen bijgeschreven.

red. G. Demerre

Wereldoorlog II

SABOTAGE IN NIEUWPOORT 27 mei 1940

's Avonds op 30 mei 1940 loopt er een telefoon binnen bij de Abwehr (Spionagedienst) in Berlijn dat bij Unternehmen Martin alle opdrachten toevertrouwd aan de afdeling van luitenant Grabert op een na, zijn uitgevoerd. In Nieuwpoort waren vier van de vijf sluizen (sic) veilig gesteld en in Diksmuide, Oostende en Zeebrugge zou dat ook het geval zijn geweest.

Bij de acties vielen aan Duitse zijde één dode en drie gekwetsten.

De Duitse legerleiding was blijkbaar bijzonder trots op deze prestatie want er was een speciaal OKW bericht:

"Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt, die Meeresschleusen und Strassenbrücke von Nieuwport (sic) in Belgien wurden im Handstreich am 27. Mai 1940 von einem Sonderkommando genommen. Dem Lt Grabert und dem

Uffz Janowski ... gelang es, die von mehrfacher feindlicher Übermacht verteidigten Schleusen zu nehmen und zu halten, deren Sprengung sonst wie bereits im Jahre 1915, die Überflutung Flandern verursacht hätte ..."

De redacties bij de Duitsers dachten nog altijd aan vijf sluizen in plaats van zes, aan 1915 in plaats van 1914 en aan het doen springen van de sluizen in plaats van openzetten ! Wat ze in Diksmuide moesten doen is niet duidelijk.

In de Duitse literatuur werd het omschreven als "Schützmassnahmen von Seeschleusen bei Dixmuden und Nieuport".

Operatie Martin

Onderofficier Werner Janowski kreeg op 24 mei een oproep om zich te begeven naar Brandenburg (bij Berlijn) waar hij in de kazerne instructies kreeg van luitenant Siegfried Grabert, waarbij zij met 12 man hals over kop naar België zouden worden gestuurd. In Gent werden ze ondergebracht in een groot hotel. Daar kwamen ze in contact met iemand van de Herculesgroep : Belgische informanten ! Die zorgden blijkbaar voor Belgische legeruniformen en een Belgische legerbus, want via Oostende geraakten zij tot in Nieuwpoort .. door de linies !

Op 27 mei 's avonds om 19 u kwamen ze in botsing met Britten te Nieuwpoort. Ze legden hun Belgische uniformen af, die ze over de Wehrmachtuniformen hadden getrokken, en Grabert en Janowski overschreden de Langebrug. De kabels werden doorgeknipt, maar de springladingen werden niet weggenomen.

Ze vuurden hun machinespistolen af, gooiden handgranaten en de tien Brandenburgers stormden vooruit, waarbij de Britten zich terugtrokken van de sluizen ...

De bruggen waren onbeschadigd en de sluizen konden niet meer geopend worden : zo stelde Janowski het in ieder geval voor.

Nauwelijks enkele dagen later, deze foto...
Wij weten dat op die dag de Britten de andere

bruggen rond Nieuwpoort hebben laten springen. Er was wél schade aan de Langebrug en het sashuis was gedeeltelijk in ruïne.

Belgische plannen

Bij J. Leper (1957) leren we over de legerplannen die men dan had in Nieuwpoort. In overleg met Bruggen en Wegen en de firma Braet wou men de rechteroever tussen Nieuwpoort en Oostende inunderen, want daarvoor had men de Camerlincksluis in Oostende versperd en lag er reeds steenslag klaar, terwijl de heugels (tandstaven) van doorlaatschuiven in de dijken onklaar waren gemaakt. Dit ging echter niet door. Wel heeft men in de nacht van 17 op 18 mei twee sluizen opengezet: de Vladslosluis (Nieuw Bedelf) en het Springsas (Kreek van Nieuwendamme) zodat Sint-Joris en Ramskapelle onder water kwamen tot 3m37. Op 18 mei werden de bewoners daar geëvacueerd.

Het was dan nog de bedoeling geweest om op 21 mei de schut- en lozingsluizen van de IJzer open te zetten om het waterpeil van de IJzer te verhogen tot in Roesbrugge. Dit lukte maar tot 3m83 ... waar de oever tot 5 m reikt!

Het plan werd door de haast, de verwarring en overrompeling niet tot een goed einde gebracht.

Op 28 mei was de actieve inzet van het Belgisch Leger teneinde.

Herculesgroep

Zes van die informanten, die hand- en spandiensten leverden aan de Duitsers, voor en tijdens de oorlog, hadden blijkbaar een aandeel in de actie. Het was de bedoeling dat men de sluizen te Nieuwpoort intact in handen zou krijgen ... om de opmars van het Duitse leger deze keer niet te hinderen.

Door latere indiscreties liet een zekere Leo Van Cayzeele verstaan, dat Pieter Janssens nogal veel geld liet rollen ... want de actie Nieuwpoort had veel geld opgebracht (sic).

Louis Debra, die tolk was op de Kommandantur in Antwerpen, had op 25 oktober 1940 in het VNV-lokaal Malpertuus Van Cayzeele daarover bezig gehoord.

Uit een verhoor, na de oorlog op 14 januari 1946, van Debra kwam dat allemaal terecht in het dossier van Jules Van Beeck.

En wie was die Jules Van Beeck ? De rechterhand van René Lagrou, die door de Belgische veiligheid was opgepakt op 10 mei 1940 ... en twee maanden later vrij kwam door toedoen van de Duitse Abwehr. Hij werd een leider van SS-Vlaanderen en officier in de WaffenSS.

Bij die zes was er nog een Edmond de Batist, die in het Belgisch Leger vocht aan de Leie en op 25 mei was krijgsgevangen gemaakt. Blijkbaar had die man een Duitse verdienste, want hij kreeg later het Eiserner Kreuz 1e Klasse ...

Janowski kreeg voor zijn exploit óók een Eisernen Kreuz, maar luitenant Grabert niet, want er was een nalatigheid gebeurd te Nieuwpoort.

Luitenant Grabert maakte later nog deel uit van enkele "speciale opdrachten" waarvoor hij dan wél een Ridderkruis kreeg. Hij sneuvelde in 1942 te Rostow aan het Oostfront.

Janowski kreeg een geheime opdracht in Canada, werd ontdekt, en draaide zich als dubbelspion. Na de oorlog was hij aan het werk bij de Duitse marine als tolk - hij kon goed Engels - en stierf op vakantie in Spanje.

(naar E. Verhoeyen, Spionnen aan de achterdeur. De Duitse Abwehr in België 1939-1945, Antwerpen, 2011 ; en J. Leper 1957)

G. Demerre

Soldaat van Napoleon

ALBERT FRANS VAN TICHEL 1793-1813

De campagne tegen Rusland vanaf 1812 was voor het Napoleontisch leger een mislukking. Niet alleen de zware winter had het leger uitgeput, maar een grote coalitie was opgestaan en het jaar daarop moest Napoleon weerstand bieden op diverse plaatsen.

Hij won een Slag bij Lützen op 2 mei en eveneens in Bautzen op 20 mei. Dat was nu eens tegen de Pruisen en dan eens tegen de Bohemen (Tsjechen). Maarschalk Oudinot werd door Napoléon tegen de Russen uitgestuurd o.l.v. Witzingerode in Groszbeeren. Er waren daar schermutselingen op verschillende plaatsen, tussen 11 en 23 augustus. Bij een ervan was er een compagnie Saksische grenadiers van 178 ruiters en 350 man voetvolk

met 20 officieren die een legerkas meehadden met 800 000 frank.

De Saksers vochten aan de kant van Napoleon ! Een onverschrokken compagnie Russische Kozakken onder de leiding van baron Woldemar von Löwenstern heeft zich van die taak gekweten! Er werden krijgsgevangenen gemaakt en het geld werd ingepikt.

Hij verdeelde prompt 100 000 frank aan 100 fr. per kozak.

[Nu zou dat 333 euro zijn geweest !]

Mémoires van Baron Woldemar Hermann von Löwenstern (1776-1858) verschenen in Parijs, 1903 door M.H. Weill geannoteerd. Hij was geboren in Rasik (Estland) uit Duits-Baltische ouders en stierf in Sint-Petersburg.

Wat is er niet in de memoires van de baron in detail vermeld? Wat er is gebeurd in de nacht van 19 op 20 augustus in Jagsal (niet ver van Turgau in Oostelijk Duitsland) ?

“Mit an Sicherheit grenzender Wahrscheinlichkeit ...” zal baron Woldemar (toen o/luitenant) wel degelijk geweten hebben dat zijn Kozakken, net vóór de grote buit, zich ontdaan hebben van 61 zieke, Franse krijgsgevangenen.

Met Duitse grondigheid werd reeds op 20 augustus 1813 een verslag opgemaakt. Er waren tyfuslijders bij en hun lichamen waren met houw- en steekwapens afgemaakt. Er werd een inventaris opgemaakt van de gevonden bezittingen, munten en kleine documenten.

Bij één iemand vond men :

Billet d'Entre à L'HOPITAL de Guben Centre de maladie : Diarrhee

56e Regiment, 1 er Bataillon, Voltigeur(verkenner) L'ECONOMIE de l'hopital de Guben recevra le nomme Wautichel, Albert Francois Di Voltigeur age de vingt un ans, taille d'un metre 600 millimetres, front : couvert, Xeux brune , nez gros, bouche moyenne large, chevex X sourcils chataine visage rond, Ne a Nieuport, departement de la Lys, domicile de droit a Nieuport.

Opgesteld op 13 augustus 1813 en ondertekend door Commissaire de guerres – l'officier de sante – l'officier commandant. En ook nog : dirigé à Torgau. Op de keerzijde stond een opsomming van wat de zieke aan uitrusting bij had:

un Habit, une Veste, un Fusil, un Baionette, un Pantalon, un Bonnet de police, un Chakos, une Giberne [patroentas], un Port giberne, une Bretelle de fusil ...u.s.w.

De lokale historische kring in Jagsal heeft heel zorgvuldig dit feit onderzocht en gedocumenteerd. Ze stuurden onze stadsarchivaris een uitvoerige brief en een publicatie.

In een werk "*Der Jagsaler Franzosenmord von 1813*" zijn documenten opgenomen [in Pruisen was de officiële taal lange tijd Frans !] Actes de la Cour de district Herzberg sur Elster (Allemagne) 1813

**VAN TICHEL Albert François
né environ 1793 à Nieuport (département Lys)
mort 19-08-1813 à Jagsal (Allemagne) assassiné en captivité par les cosaques, voltigeur au
56e régiment d'infanterie de ligne (1. bat.)**

(Met dank aan dr.ir. Gert Wille, Dresden en W. Le-lièvre onze stadsarchivaris)

Tijdens die campagne was in het leger van Napoleon een belangrijke rol toebedeeld voor generaal Dominique Vandamme ... die te Nieuwpoort niet onopgemerkt voorbij is gegaan in 1793 en zeker niet in 1794 !!

Op 17 maart 1813 wordt Vandamme aan het hoofd geplaatst van drie divisies. Hij laat onmiddellijk van zich horen door met die eenheden de Russen uit Hamburg te jagen. In juli wordt hij aan het hoofd geplaatst van het 1ste Corps, dat een belangrijke rol moet spelen in een nieuw offensief tegen de Russen, dat onder direct bevel staat van Napoleon.

Op 26 en 27 augustus bewerkstelligt Napoleon een grote overwinning te Dresden. Vandamme draagt in belangrijke mate bij tot dit succes door in het kader van een afleidingsmanoeuvre Pirna en Hollendorff te veroveren op 26 augustus, maar toont voor de eerste keer in zijn carrière gebrek aan initiatief door na te laten de vluchtende Russische en Pruisische troepen af te snijden.

Nu weten wij wat die vluchtende kozakken onder meer in Jagsal met hun gevangenen hebben gedaan op 13 augustus 1813 ...

(A. De Casse, 1870 ; A. Gerard en J. Milot, 1980)

red. G. Demerre

Familie

Een merkwaardig verhaal

De gekende familie REYBROUCK verblijft reeds welgeteld 222 jaar te Nieuwpoort. Hun meest beoemde telg - lokaal gezien toch- is ongetwijfeld Albert Reybrouck (°Nieuwpoort 26/07/1923- +Nieuwpoort 23/04/2004). Hij was decennialang onder meer onderwijzer in het Sint-Bernarduscollege, muzikant & secretaris van de Koninklijke Katholieke Fanfare én stuwende kracht achter onze lokale Culturele Raad. Zijn vader, Julien Reybrouck (°Nieuwpoort 05/06/1899 - +Nieuwpoort 13/07/1970), was de allerlaatste "swiesse" (ordehandhaver) van de O.-L.-Vrouwekerk.

In 2011 brachten J. Cailliau, J. Stekelorum & J. Van Acker het Poortersboek van Nieuwpoort uit. Hierin wordt er vermeld dat op 23/02/1792 Joannes Joseph REKBRUCK zich als poorter te Nieuwpoort kwam inschrijven (nr.2306). Hij werd in augustus 1764 geboren te Groot-Glogau in Silezië als zoon van Joannes Rekbruck & Barbara Hotherssen. Nieuwpoort stond toen onder Oostenrijks gezag en, omdat Nieuwpoort toen een gekende garnizoen-stad was, kwamen geregeld Oostenrijkse militairen dienst doen aldaar. Via het reeds vermelde Poortersboek weten we dat hij gehuwd was met Antoinette Dejaegher. Verder kunnen we vernemen dat hij schoenmaker was. Zijn zonen en kleinzonen oefenden eveneens dit beroep uit.

Zijn zoon, Joseph François REHBRUCK (zo werd die naam gespeld in de Registers van Burgerlijke Stand) huwde op 24/06/1826 met Amelia Hamelen. Zowel de bruidegom als zijn broer André schrijven hun naam als volgt: "Reybrouck". Op 12 oktober 1831 overleed de "Nieuwpoortse stamvader" Joannes Joseph Rekbruck. Zijn naam wordt in de overlijdensakte gespeld als Reybrouck. Er wordt verder meegegeven dat de geboortestad van zijn moeder onbekend bleek te zijn én dat zijn vader Joannes Reybrouck (?) geboren werd te Gent.

Indien we het Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk van Frans De Brabandere onder handen nemen, lezen we dat de naam REYBROUCK enerzijds kan verwijzen naar de plaatsnaam Reebroek (Oost-Vlaanderen) of naar de plaatsnaam Rietbroek (Noordrijn-Westfalen/BRD). Het kan dus nog steeds beide kanten uit. Laten we aannemen dat de naam Reybrouck een Oost-Vlaamse oorsprong heeft, dan blijft het een in-

trigerend raadsel waarom een Gentenaar emigreert naar het verre Silezië én waarom zijn zoon terugkeert naar een Vlaamse stad dat niet in de buurt van Gent ligt. Misschien waren de ouders van de "Gentse Rehbruck" van Oostenrijkse afkomst én verhuisden ze terug naar het land van oorsprong.... Zelf verkies ik persoonlijk voor de mogelijkheid dat de naam Reybrouck, in dit geval althans, een Duitstalige oorsprong heeft. Tijdens het einde van de 18de eeuw werd er in Silezië hoofdzakelijk Duits gesproken. Het feit dat de naam als REHBRUCK werd gespeld, kan verklaren dat de "stamvader" Johannes Rehbruck het Nederlands niet 100% machtig was. In de bevolkingsregister van 1820 staat er geschreven dat hij Oostenrijks militair was geweest en dat hij van *Klokouw* afkomstig was. Bovendien is het feit dat hij zich als poorter liet inschrijven, een bijkomend sterk argument voor deze stelling. Zeker indien we in gedachten houden dat hij schoenmaker van opleiding was. Als vreemdeling moest hij zich wel inschrijven om een eigen handel of nering op te starten.

Hoe dan ook, het leuke aan genealogie is het besef dat ook de "doodgewone" mensen een avontuurlijk & vooral een bewogen leven konden leiden....

J. Ghijs

Addendum

Honoré Boydens is er al heel lang achter gekomen dat de familie, afkomstig uit Klokouw [nu Glogów in Polen, ooit Groß Glogau] te Nieuwpoort uit elkaar groeide met de familienamen : Reybrouck, Reunbrouck en Reunbroeck !!

Joseph François Reybrouck (°1798) en broer Andreas J. Reybrouck (°1794) waren allebei schoenmaker en werden in Nieuwpoort geboren.

Joseph F. vormde de tak Reybrouck via Jozef L. , Pieter J., Julien tot Albert Reybrouck.

Andreas J. vormde de tak Reunbrouck via Louis , Amand tot Maurice Reunbrouck.

Amand Reunbrouck had een broer Louis , waarvan diens zoon Renaat Reunbroeck spelde.

Verwarring in Nieuwpoort

PIETER DESWARTELAAN

Zowel op Nieuwpoort digitaal als bij Erfgoed Vlaanderen zit men ernaast !

De bewuste straat kreeg weliswaar de naam van de industrieel Pieter Deswarte (1828-1914), maar die had niets te maken met de verffabriek die daarmee in verband wordt gebracht. Vóór de oorlog 1914-1918 was er een grèsfabriek voor tegels en buizen in de buurt van het Veurnesas, vanaf 1913 overgenomen door de zoon Honoré Deswarte (1869-1927). Er was daarbij ook wel een zekere chemische productie. Die fabriek verdween in het oorlogspuin.

Pieter was een ondernemend notabele uit Nieuwpoort, en vooruitstrevend liberaal. Hij baatte een tijd een oesterkwekerij uit in de grachten van het Nieuwpoortse hoornwerk. Hij was een mecenas voor het Willemsfonds en Vlaams bewust.

De belangrijke verffabriek waarvan altijd sprake, kwam er maar eerst na die oorlog, met zoon Honoré Deswarte en wel op een andere site, tegen de spoorwegbrug langs de Veurnevaart. Intussen is ook die fabriek een halve eeuw geleden gestopt en verdwenen. Ze liet vervuilde grond na, die tien jaar geleden is gesaneerd .

WILLEM DE ROOLAAN

De nieuwe 'boulevard' op de oude versterkingsmuur van Nieuwpoort werd genoemd naar burgemeester Willem Carolus de Roo (1829-1908). Hij had een groot aandeel in de uitbreiding van de stad door de verwerving van militaire gronden van de geslechte versterkingen sinds 1860.

Hij was burgemeester geweest tussen 1884 en

1908. Deze handelaar, drager van een ridderorde van Leopold II had contacten met die koning en was - schrijft Nieuwpoort digitaal - plaatsvervangend volksvertegenwoordiger geweest : hij stond dus op de kiezerslijst.

Dus niet volksvertegenwoordiger zoals internet ergens verklapt !

Er was wel een andere Carolus Josephus de Roo (1793-1880) die lid was geweest van het Nationaal Congres in 1831 en tot 1862 volksvertegenwoordiger, maar namens het arrondissement Tielt.

ROUTE DES CINQ PONTS

Maar eigenlijk waren er zes bruggen! Het leger, de Fransen, de Britten hadden kaarten die nog niet helemaal waren aangepast in 1914. Vóór 1870 kwamen er in de achterhaven te Nieuwpoort drie waterlopen toe en er waren twee spuisluizen uit de stadsgrachten.

Met de bouwcampagne in de jaren 1870 maakte men van de achterhaven een fotogenieke (bijna symmetrische) "ganzepoot" met zes toegangen en liep de weg voortaan over zes bruggen: afgewisseld drie draaibruggen en drie vaste bruggen. De monding van de oude en de nieuwe IJzer bleven op hun plaats. De Noordvaart en de Veurnevaart liepen eerst samen, werden ontdubbeld in de achterhaven en verlegd naar de stad toe. De stadswallen werden volledig gedempt. Het laatste stuk van de Brugse vaart (Plassendale vaart) werd helemaal omgebogen naar de achterhaven, want die kwam al 3 eeuwen in het Hoornwerk uit. Het "Nieuw Bedelf" werd als 'conterdijk' van de Brugse vaart aangesloten als zesde monding.

(met dank voor het cartografisch werk van P. Van Pul)

LANGELIS/LANGGELEED

Vóór er een kanaal gegraven werd tussen Duinkerke-Veurne-Nieuwpoort kwam het oppervlakte-water uit het noorden van Veurne-Ambacht langs de Koolhofvaart en het Langgeleed in de richting van Nieuwpoort. Men kon het Langgeleed enigszins beschouwen als een 'overloop' van de historische Moeren.

Omstreeks 1640 werd tussen Veurne en Nieuwpoort een kanaal gegraven dat vanaf Wulpen de loop van dit Langeleed volgde. Nu vormt deze waterloop een soort 'conterdijk' langs de vaartdijk. Hij komt terecht in de Arkevaart/Oude Veurnevaart te Nieuwpoort met 'schuiven'.

GELEIDE/LEITJE/GELEED/PIETE

Dat is een andere waterloop die in de havengeul uitmondt als een rest van de haveninham van Lombardsijde. In de 15e eeuw heeft men in twee keer een dam aangelegd dwars doorheen die inham, in 1427 en in 1445, waardoor de Lombardsijde-polder is ontstaan.

Door manipulatie van de schuiven (Pietesas) bij de havendijk in 1914 heeft men op die manier de polder van Lombardsijde kunnen onder water houden ... tegen de vijand.

WATERLOOP ZONDER NAAM

Dit is een waterloop in de Polder van Lens [in Nieuwpoort is de naam Lenspolder beter bekend]. Die loopt in de richting van de Kinderboerderij en in de Oude Veurnevaart. Op het laatst volgt ze de sporen van de stadsomwalling van Nieuwpoort tot 1860. Eigenlijk is het een rest van wat ooit het Vloedgat was, maar dan in omgekeerde richting: namelijk een uitmonding van de IJzergolf van de haven van Nieuwpoort in de richting van het 'Duinenpark' van Oostduinkerke. Naar de zee toe lag daar de vissersnederzetting Nieuwe Yde.

In oktober 1914 liet Karel Cogge er ook voor zorgen, dat die uitmonding in de Oude Veurnevaart werd afgedamd, anders was de Lenspolder óók ondergestroomd.

(In Nieuwpoort is er zelfs nog een Straat zonder naam !)

WESTKWARTIER/WESTHOEK

Er is de laatste tijd wat verwarring gegroeid als men de term gebruikt: want in het binnenland gaan er velen van uit dat de Westhoek uitsluitend in de streek van Ieper gelegen is.

Historisch gebruikte men voor twee regio's de term Westkwartier.

Eerst: de verzameling van de Ambachten Veurne, Ieper, Kassel, Belle (Bailleul), Broekburg (Bourbourg), Bergen (St.-Winoks) en Waasten. Een lange tijd was dat alleen West-Vlaanderen.

In de tweede plaats was het óók het westen van Het Brugse Vrije tussen de dijk Oudenburg-Bredene en de IJzer.

De naam Westhoek is gebleven tot in Frans-Vlaanderen in de éérste betekenis.

GROENENDIJK

dijk, wijk, tramhalte ...

Deze oude zeedijk lag ongeveer langs het tracé

van de huidige Viktorlaan (ooit Polderstraat). De naam dateert minstens van 1280 ! Deze dijk boorde een stuk polder af van het Vloedgat (nu Polder van Lens). Omdat graaf Gwijde van Dampierre deze grond afstond aan zijn zoon Jan van Namen werd ook de naam Grave Jansdijk daarvoor gebruikt, te meer daar de pachter in 1296 een Jan van Belle was.

Onder de Bourgondische hertog Jan zonder Vrees [die eigenlijk ook graaf van Vlaanderen was] werd zorg besteed aan een zeedijk langs onze kust, die ook langs die Groenendijk liep en dus nog eens 's Gravenjans dijk werd genoemd vanaf 1405.

De naam werd overgedragen naar de omgeving waar enkele boerderijen stonden. Er was ook sprake van de omgeving van de Groenendijk in de duinen tegen de zee. In 1954 kwam er een waterzuiveringsstation aan de Groenendijk. En de tramhalte op de grens tussen Oostduinkerke en Nieuwpoort op de kustweg heet "Groenendijk".

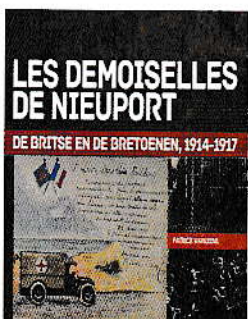
HAVEN VAN NIEUWPOORT of OOSTDUINKERKE ?

Volgens het decreet van 6 augustus 1246 vielen de bewoners van Nieuwer Yde [nu Duinenpark Oostduinkerke] onder bevoegdheid van de schepenen van Nieuwpoort. Dat bleef zo tot aan de Franse tijd, 1796. Maar ook "*alle zaken die met het scheepsrecht betrekking hadden*" kwamen aan de schepenen en de baljuw van Nieuwpoort toe. Dit sloot dus in dat de havengeul waar de schepen, ook van Oostduinkerke, aanlegden onder de jurisdictie vielen van Nieuwpoort tot en met het staketsel. Dit bleek o.m. in 1777 door een uitspraak van de Raad van Vlaanderen bij een scheepsincident met de "*Charming Peggy*".

Een vreemd schip legde aan bij de havenpier. Er was iets verdachts met de lading en het onderzoek werd gevoerd door de baljuw van Nieuwpoort !!

(ter lering voor het Visserijmuseum van Oostduinkerke)

Bibliografie

In de speciale reeks van de Herdenking 2014-2018 te Nieuwpoort verscheen bij Academia Press het 2de deel "**Les Demoiselles de Nieuwpoort. De Britse en de Bretoenen, 1914-1917**" van Patrick Vanleene. Het werk knoopt meteen aan, bij de tijdelijke tentoonstelling dit jaar in het Westfront Nieuwpoort.

Dank zij een vroegere publicatie van de auteur, was hij vertrouwd met de merkwaardige rol van die Britse vrouwen aan het front. De familie van Lady Dorothe Feilding vertrouwde een groot deel van hun patrimonium toe aan de auteur. Hij maakte er een zeer literair, menselijk document mee, dat doorweven is met zeer persoonlijke waarnemingen door de Lady. Zij vertrouwde dat toe aan haar moeder, in brieven die ze zo frequent toestuurde gedurende haar jarenlang toeven tussen het front en de verpleeginstellingen.

Doorheen haar relaas wordt niet voorbij gegaan aan Bretoense Fusilier-Marins, die plagerig in Parijs ook "les Demoiselles" werden genoemd met hun rode pompon op de muts.

Uit het patrimonium van de Franse generaal Hély d'Oisel kreeg de auteur ook boeiende souvenirs voor de tentoonstelling.

Van het boek is ook er een Franse en Engelse versie gemaakt.

Patrick Vanleene is de spoortrekker van de Werkgroep te Nieuwpoort. Hij heeft een belangrijke rol in de aankleding en de inrichting van het Bezoekerscentrum.

"**De Heksen en hun Buren. Heksenprocessen in de Lage landen 1598-1652**" uitgeven door het Davidsfonds is van de hand van prof. dr. em. J. Monballyu.

Men zou kunnen vermoeden dat dit een van de tientallen werken is, over heksenprocessen, waar Nieuwpoort terzijde even aanbod komt. Niets is minder waar : de processen tegen de zgn. heksen te Nieuwpoort vormen de hoofdbrok ik dit werk !

Als specialist in de rechtsgeschiedenis heeft de professor [misschien is ook een schare van zijn studenten aan het werk gezet] een standaardwerk geschreven over die Nieuwpoortse gevallen. Hij rekent

af met de gemeenplaatsen, die over die periode uit onze geschiedenis worden beweerd. Hij demonstreert de ernst van de procesgang, de zorgvuldigheid waarmee tientallen aantijgingen in aanmerking worden genomen ... maar ook de naïeve opvatting omtrent zgz. buitengewone verschijnselen, die toen ook bij ernstige mensen gangbaar waren.

Hij schrapt ook het vermoeden of er van buitenaf veel invloed was en of de religie zwaar doorwoog.

Als men niet tot een conclusie kwam, was daar de ondervraging onder tortuur ... en dan kon men bijna alles laten bekennen door het slachtoffer. Het geweten van de rechters was gesust en het publiek leek gelouterd. Het was soms steekvlampolitiek ...

19 zulke gerechtelijke slachtoffers in een periode van 60 jaar, worden in die tijd wel overschaduwed door enkele tientallen pestslachtoffers in een week tijd of enkele dozijnen matrozen die men in een paar dagen bij piraterij overboord gooide !!

In memoriam

JEAN-JACQUES S'JONGERS

Dit jaar is ons een merkwaardig man ontvallen. Uit de kennissenkring van mevrouw Marie-José Moortgat-Keukelinck leerden wij prof. em. dokter J.J. S'Jongers kennen als fervent dweper met Nieuwpoort.

Hij was de zoon van een onderwijzers-echtpaar uit het Brusselse en werd professor cardioloog aan de ULB. Hij had zijn tweede verblijf aan de Louisweg te Nieuwpoort, waar ook zijn ouders trouwe residenten zijn geweest... toen de natuur daar nog de overhand had!

Aanvankelijk moedigde hij onze Vrienden aan, werk te maken van de studie van het patrimonium van Nieuwpoort, door zijn aanwezigheid op onze bijeenkomsten.

Omdat de gezondheid en de mobiliteit het niet meer toelieten, was hij een trouw corresponderend lid en bezorgde met een regelmaat, flink doorwerkte artikels over de meest uiteenlopende onderwerpen. De meeste hadden ofwel een medische ofwel een historische achtergrond.

Wij betreuren het afscheid van een erudiete én warme persoon, die steeds met heimwee terug dacht aan het Nieuwpoort uit zijn vakanties in zijn jeugd.

BURGGRAAF VAN NIEUWPOORT

Een van onze correspondenten was de voormalige burggraaf van Nieuwpoort : Albert Preud'homme d'Hailly de Nieuport (1929-2011) erfelijke drager van de titel burggraaf van Nieuwpoort. Hij had de

Belgische nationaliteit en resideerde laatst in Vlissingen.

Zijn enige zoon draag dus voortaan de titel : Hans-Marald (°1961).

Ze waren beiden onze gasten bij de viering van 2000 Nieuwpoort, en konden bevestigen dat de voortzetting van de erfelijke titel verzekerd was : Laurens Marc Antoine (° 1993).

Repliek

In ons vorig nummer staat bij het artikel over Frans Van Baeckel-Foqueur p. 3 een verkeerde foto, want dat was de foto van burgemeester Fr. Van Cuyck zijn opvolger.

Joeri Steckelorum van de VVF kon dat corrigeren, dankzij een gedachtenisprentje uit hun collectie

Fr. Van Cuyck

Fr. Van Baeckel

Hoogstraat anno 1900

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a Kaai 50 – 02/04 – 8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

Signaleer adreswijzigingen AUB!

